

Сніжана Шевчук
студентка 3 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
Науковий керівник: к. і. н., старший викладач Маркевич О.В.

Йоахим Лелевель – «батько польської історії»

У 30–50-ті роки XIX століття на вулицях Брюсселя можна було часто зустріти досить цікаву і дивакувату людину – і в той же час загальноєвропейську знаменитість. Слава цього чоловіка давно вийшла за межі його Батьківщини – Польщі та країни, де він провів цілих 30 років свого життя – Бельгії. Йоахим Лелевель жив в убогій квартирі, де більшу частину приміщення займали книги, ходив по місту в потертому сюртуці, а іноді просто в блакитній блузі, жив дуже скромно, лише на кошти, які отримував від продажу своїх книг з польської та європейської історії. Проте його дійсно любили та поважали: король Бельгії при зустрічі завжди шанобливо подавав йому руку – адже йшлося про «патріарха польської демократії», «батька польської історії», людину, чийм учнем визнавав себе Адам Міцкевич, людину, вільнодумними ідеями та науковими працями якої надихались учасники Польського визвольного повстання 1830–1831 рр. Нарешті, саме Лелевель був автором історичного, священного для багатьох поколінь польських, українських та російських революціонерів гасла: «За нашу і вашу свободу!».

Метою даної статті є коротке дослідження життя відомого польського історика, громадського та політичного діяча XIX ст., учасника Польського визвольного повстання 1830–1831 рр. – Йоахима Лелевеля.

Народився Йоахим Лелевель 22 березня 1786 р. у Варшаві в родині польського урядового службовця Кароля Лелевеля, який був головним казначеєм Комісії національної едукції – тогочасного міністерства освіти. Ще з раннього дитинства Лелевель створював власний світ, ніби «відгороджувався» книгами від світу реального. Тоді було важко повірити, що в майбутньому він буде відігравати мало не провідну роль у громадському житті своєї Батьківщини протягом майже чотирьох десятиліть.

Юність Йоахима Лелевеля тісно пов'язана з Україною. У 1809-1811 рр., відразу після закінчення Віленського університету, він був запрошений до Кременця на посаду викладача у місцевому ліцеї. Проте через те, що з керівником ліцею, Тадеушом Чацьким, у Лелевеля були зіпсовані стосунки, то кар'єра педагога та вченого у майбутнього історика не склалася. Проте, саме в Кременці він заклав основи своїх майбутніх фундаментальних знань не лише з історії Польщі, але й географії стародавнього світу та середніх віків та нумізматиці. Восени 1811р. Лелевель повернувся до Варшави, де розпочав плідну роботу над своїми історичними працями[3].

До 1824 р. він був професором загальної історії Віленського університету, де він познайомився з Адамом Міцкевичем. Лекції Лелевеля відрізнялися сміливістю думки, патріотичним і демократичним змістом. Але, після розкриття царською владою таємних студентських гуртків, Лелевель був відсторонений від викладання і переселився в Варшаву[4].

29 листопада 1830 р. у Варшаві розпочалося визвольне повстання та було оголошено про вихід Польщі з під влади імператора Миколи I. Тоді ж саме Лелевель став ідейним натхненником боротьби за національну свободу. Коли, у лютому 1831 р. на засіданні уряду постало питання про обрання патріотичного гасла, Лелевель встав і тихо сказав, що таке гасло він відшукав у архівах XV століття (насправді це був його особистий винахід). А саме: «За нашу і вашу свободу!» . Першим на своєму прапорі це гасло написав загін Гостинського повіту Мазовецького воєводства.

У вересні 1831 р. після поразки повстання Лелевель емігрував до Франції, звідки був незабаром висланий в Брюссель, де і прожив до кінця життя, будучи одним з вождів буржуазно-демократичного крила польської еміграції. Він активно виступав за звільнення польських селян із землею і надання їм політичних прав.

У 1847 р. Лелевель увійшов до міжнародної Демократичної асоціації, створеної в Брюсселі за участю К. Маркса і Ф. Енгельса. Підтримував дружні стосунки з К. Марксом, був знайомий з багатьма відомими російськими діячами. О. І. Герцен, який добре знав Лелевеля, часто посилався на його праці,

Л. М. Толстой відгукувався про нього, як про «бійця за свободу», портрет польського історика висів у нього в кабінеті.

Лелевель приділяв велику увагу саме методологічним питань. У роботах «Історик» (1815), «Яким повинен бути історик» (1818) та інших він підкреслював, що без пізнання минулого неможливо зрозуміти сучасність. Він ввів нове визначення предмета історії як науки, відзначаючи, що вона повинна вивчати всі сторони діяльності людини. Метою історії, на його думку, є відновлення правди про минуле при опорі на достовірні джерела. Їх виявлення та збору Лелевель надавав великого значення. Він першим в польській історіографії розробив наукові прийоми оцінки і критики джерел[2].

Історію людства історик розумів як тривалий процес розвитку і вдосконалення суспільства. Найважливішою рисою його концепції було переконання в визначальній творчій ролі народних мас, з якими він пов'язував розквіт держав і народів.

У центрі уваги Лелевеля завжди була історія Польщі. Їй він присвятив більшість своїх праць, в тому числі : «Порівняння двох повстань польського народу 1794 і 1830-1831 рр.» (1840), «Польща середньовіччя» в 4-х томах (1846-1851), «Історія Польщі» в 2-х томах (1844), «Народи на слов'янських землях перед освітою Польщі» (1853) та ін.

У вигнанні він написав досить мало праць. Ось лише декілька назв цих творів: «Польща, що відроджується» (1837), «Географія середніх віків» (1849–1857), «Роздуми над історією Польщі та її народу» (1855). Крім того, саме в цей час створені фундаментальні праці Лелевеля з нумізматики, що здобули широке визнання в Європі.

Символічний факт: 1860 року старого вченого відвідав у його мансарді в Брюсселі молодий польський офіцер Сигізмунд Сераковський (майбутній активний учасник повстання 1863 року і, до речі, друг нашого Шевченка). Він, за його спогадами, очікував побачити безсилового старця – але був уражений його бадьорістю та оптимізмом, почувши слова: «Вірте – Польща прокидається, майбутнє працює на нас»[3].

Список використаної літератури

1. Дильонгова Г. Історія Польщі 1795-1990 / Переклад з польської М. Кірсенка. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 239 с.
2. Созин И. В. Историография истории южных и западных славян / И. В. Созин – М.: Изд-во Московского университета, 1987. – 260 с.
3. Сюдюков И. «Польский Диоген». Судьба Иоахима Лелевеля на фоне его эпохи / И. Сюдюков // День. – 2004. – №60.
4. Кеневич С. Иоахим Лелевель. / Перевод с польского И. Миллера. – М.: Молодая гвардия, 1970. – 192 с.

Юлія Ганько
студентка 3 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
Науковий керівник: к. і.н., старший викладач Маркевич О. В.

Іван Шишманов і болгарський позитивізм

Перший болгарський європеєць – так називали знаменитого вченого Івана Шишманова, який залишив глибокий слід в культурній історії Болгарії. Його життя і діяльність - яскрава сторінка в історії тогочасних болгаро-українських взаємин. Завдяки зусиллям І. Шишманова наприкінці ХІХ - в першій чверті ХХ ст. у Болгарії зросло зацікавлення українською літературою [1, с. 27 - 29]. Уособлюючи найкращі риси своєї нації, І. Шишманов творив болгарську науку та протягом усього життя гідно представляв її в середовищі культурної та політичної еліти. Отож, без жодного сумніву, його можна вважати однією з найвизначніших особистостей Болгарії.

Коло наукових зацікавлень І. Шишманова було надзвичайно широким. Воно охоплювало проблеми компаративістики, слов'янських та західноєвропейських літератур, болгарського національного й культурного відродження, теорії літератури, фольклору, етнографії. Як учень, а згодом і родич видатного українського вченого та суспільно - політичного діяча М.